

Venäjän korkeakoulusektorin kansainvälistyminen

Eeva Korteniemi

Korkeakoulutuksen kansainvälistyminen 1990-luvulla

Osallistuin viime vuonna kansainvälisen korkeakoulutuksen yhteistyökonferenssiin Venäjällä. Konferenssin avauksessa luulin kuuntelevani presidentti Putinia: pietarilaisen yliopiston rehtorin retoriikka oli kuin suoraan Putinin puheista. Rehtorin puheenvuorossa korostettiin muuttuneita olosuhteita ja Venäjän tuleamista vahvaksi valtioksi. Tämä oli sanoma, joka toistui läpi puheen – vahvana valtiona Venäjä ei enää tarvitse ulkomaisten toimijoiden rahoitusta korkeakoulusektorinsa kehittämiseen, vaan se pystyy itse hoitamaan nämä kulut. Vahvana valtiona Venäjä haluaa tehdä tasavertaista kansainvälistä korkeakouluyhteistyötä. Nämä suuntaukset näkyvät osittain myös Venäjän koulutussektorin kansainvälistymisen viimeaikaisissa ohjelmissa, mutta toisaalta myös tunnustetaan, että monen venäläisen opiskelijan ulkomaan vaihto-opiskelu jäisi tekemättä ilman kansainvälisten organisaatioiden ja yksittäisten valtioiden yhteistyöohjelmia Venäjän kanssa. On kuitenkin selvää, että kansainvälisen korkeakouluyhteistyön suunnat ja sen rahoitus ovat murroksessa.

Neuvostoliiton hajoamisen myötä koulutus osana muita yhteiskunnan sektoreita joutui tarkastelemaan uutta asemaansa. Koulutuslakeja uudistettiin, mutta muutosten toimeenpano oli hidasta heikon taloudellisen tilanteen vuoksi. Kun Neuvostoliitto vuonna 1986 käytti koulutukseen 9,6 prosenttia BKT:stä, niin vuonna 1990 vastaava luku oli 3,5 prosenttia ja vuonna 2000 se oli 2,9 prosenttia. Heikon taloudellisen tilanteen lisäksi muutoksiin suhtauduttiin kriittisesti: kaikki eivät kannattaneet esimerkiksi kansainvälisten prosessien toimeenpanoa venäläiseen korkeakoulujärjestelmään.

Neuvostoliiton hajoaminen merkitsi myös maan kansainvälisen koulutusyhteistyön uudelleenjärjestäytymistä. Neuvostoliiton aikana kansainvälinen koulutusyhteistyö oli usein poliittisesti virittyä ja yhteistyötä tehtiin lähinnä sosialististen maiden kanssa. Esimerkiksi 80 prosenttia ulkomaaisista opiskelijoista tuli Aasiasta, Afrikasta, Latinalaisesta Amerikasta sekä Itä-Euroopasta. Lisäksi usean vuosikymmenen aikana osa Venäjän alueista ei voinut osallistua ollenkaan kansainväliseen yhteistyöhön, koska ne olivat suljettuja ulkomaan kansalaisille. Esimerkiksi Tomskin alue on voinut aktiivisesti kehittää kansainvälisiä toimintojaan vasta vuodesta 1991 lähtien. Teleginan ja Schwengelin (2012) mukaan yleisen sekasorron ja taloudellisten ongelmien lisäksi muita syitä kansainvälisen yhteistyön hitauteen ja vaikeuksiin Venäjällä on

ollut muun muassa heikko kielitaito, kulttuurienvälisten tietotaitojen puute sekä kansallisorientoitunut mentaliteetti.

Erilaisista vaikeuksista huolimatta Venäjä alkoi kehittää korkeakoulutusjärjestelmäänsä sekä kansainvälisen yhteistyön mekanismejaan. 1990- ja 2000-luvuilla Venäjän korkeakoulusektori sai merkittävää rahallista tukea eri kansainvälisiltä organisaatioilta. Esimerkiksi EU:n Tempus-Tacis-ohjelma antoi mittavia resursseja venäläisten yliopistojen modernisointiin ja opiskelijoiden kansainvälisiin vaihtoihin. Avustus oli tarpeen, koska maa oli syvässä talouskriisissä. EU:n ja muiden kansainvälisten järjestöjen lisäksi tukea tarjosivat myös yksittäiset valtiot. Esimerkiksi Pohjoismaat osallistuivat aktiivisesti Venäjän tukemiseen. Tänä päivänä kansainvälisen yhteistyön pelisäännöt ja rahallinen panostus Venäjän korkeakoulusektorin modernisointiin ovat kuitenkin murroksessa. Kuten pietarilainen rehtori totesi, Venäjästä on tullut vahva valtio, eikä se tarvitse enää laajamittaista rahallista tukea. Pohjoismaiden osalta Tanska, Ruotsi ja Suomi ovat jo lopettaneet taloudelliseen yhteistyöhön perustuvat lähialueohjelmansa Venäjän kanssa. Venäjän koulutussektorin tukeminen on ollut yhtenä komponenttina näissä ohjelmissa. Kuitenkin Pohjoismaista etenkin Norjalla ja Suomella, osittain myös Ruotsilla, on yhä mittavat kansainvälisen yhteistyön ohjelmat eri koulutuksen tasoilla Venäjän kanssa. Venäjän korkeakoulujärjestelmän suoranaisten tukemisen sijaan ohjelmien päämäärä on maiden välisen kansainvälisen yhteistyön vahvistamisessa. Ohjelmista rahoitetaan esimerkiksi opiskelija- ja opettajavaihtoja, yhteisprojekteja, verkostojen muodostamista, venäläisten opiskelijoiden tutkinto-opiskelua, kielikursseja sekä intensiivikursseja.

Yhteenvedona voidaan todeta, että Venäjän vaurastumisen ja kehittymisen vuoksi yhä enemmän yleinen kansainvälisen yhteistyön retoriikka korostaa tasavertaista yhteistyötä Venäjän kanssa. Esimerkiksi EU-tasolla vanhat roolit, joissa EU on lahjoittaja ja Venäjä vastaanottaja, eivät enää päde. Sen sijaan yhteistyö perustuu yhteisiin

kiinnostuksiin sekä arvoihin. Esimerkiksi EU-Venäjä-tutkimusyhteistyössä tämä on realisoitunut yhteishakukierroksissa, joissa molemmat partnerit ovat vastanneet omien osapuoliensa rahoituksesta. Sekä EU että Venäjä ovat myös osallistuneet ENPI CBC -ohjelman (*European Neighbourhood and Partnership Instrument, Cross Border Cooperation*) kustannuksiin. Myös Pohjoismaiden ministerineuvosto on Venäjä-retoriikassaan alkanut korostaa yhteistyötä, joka perustuu molemminpuoliseen kiinnostukseen, yhteisiin tavoitteisiin ja toimintoihin sekä tasa-
puoliseen rahoitukseen. Pohjoismaiden ministerineuvoston ja Venäjän opetus- ja tiedeministeriön uusi koulutuksen ja tutkimuksen ohjelma perustuu juuri näihin periaatteisiin.

Koulutuksen kansainvälistyminen poliittisena kysymyksenä

Kansainvälistyminen on tärkeä osa venäläisten korkeakouluja, ja se on myös aihe, jota venäläisissä konferensseissa usein käsitellään. Esimerkiksi Moskovassa toukokuussa 2012 järjestetyn konferenssin *Imperativy internatsionalizatsii* (Kansainvälistymisen vaatimukset) materiaaleissa kansainvälistymistä pidetään tehokkaana prosessina monien tavoitteiden saavuttamiseen: tutkimuksen ja opetuksen laadun parantamiseen, kansainvälisen kokemuksen käyttämiseen hallinnossa ja korkeakoulun kehitystyössä, ja korkeakoulujen kilpailukyvyyn kohentamiseen sekä maan sisällä että ulkomailla. Venäjällä tunnustetaan, että huipputason opiskelijoiden kouluttaminen ei ole mahdollista ilman yhteistyötä maailman johtavien yliopistokeskusten kanssa. Venäläisten asiantuntijoiden mukaan kansainvälistyminen on kuitenkin laajempi ilmiö kuin pelkästään yhden yliopiston ulkomaankumppanuuksien optimointi: se on valtion tason poliittinen kysymys, joka vaatii monen toimijan yhteistyötä.

2000-luvun alun Venäjä valitsi yhdeksi korkeakoulusektorinsa kansainvälistymisen suunnaksi integroitumisen eurooppalaiseen järjestelmään. Yleisesti katsottiin, että liittyminen

Bolognan prosessiin antaa Venäjälle mahdollisuuden tehdä kansallisesta järjestelmästäan nykyaikaisemman sekä paremmin eurooppalaiseen järjestelmään mukautuvan. Akateeminen liikkuvuus on tämän myötä kasvanut, ja sen merkitys on venäläisessä retoriikassa korostunut. Joidenkin arvioiden mukaan venäläinen järjestelmä on tullut ulkomaisille opiskelijoille houkuttelevammaksi Bolognan prosessiin liittymisen myötä. Ulkomaisten opiskelijoiden määrä onkin tasaisesti, joskin hitaasti, kasvanut Venäjällä. Venäjän integroitumisesta eurooppalaiseen korkeakoulutusjärjestelmään on kirjoitettu paljon: osa arvioista on kriittisiä ja prosessia kuvataan hitaaksi.

Viime aikoina Venäjä on presidentti Putinin johdolla asettanut kovat tavoitteet korkeakoulusektorin kansainvälistymiselle. Tavoitteena on, että vuoteen 2020 mennessä vähintään viisi venäläistä yliopistoa on sadan maailman parhaimman yliopiston joukossa kansainvälisillä rankinglistoilla. Tällä hetkellä esimerkiksi BRIC-maista listoilla on kaksi kiinalaista ja yksi brasilialainen yliopisto, mutta ei yhtään yliopistoa Venäjältä, Intiasta tai Etelä-Afrikasta. Viime vuosina Moskovan valtionyliopisto on ollut rankinglistoilla sijoilla 100–200 ja Pietarin valtionyliopisto sijoilla 200–300. Venäläiset asiantuntijat tunnustavat, että tavoite on äärimmäisen kova ja se vaatii systemaattista työtä sekä valtiovaltaalta että korkeakouluilta.

Kansainvälistymisen tavoitetta on lähdetty tavoittelemaan monin eri tavoin. Rahoituksen ja uusien ohjelmien suhteen Venäjä on ripeän talouskasvunsa saattamana 2000-luvun alusta lähtien kehittänyt uusia ohjelmia, jotka ovat myös myötävaikuttaneet korkeakoulutuksen kansainvälistymiseen. Ohjelmia ovat olleet muun muassa kansallisen prioriteetin yksi osa-ohjelmista ”Koulutus” (*prioritetnyi natsionalnyi projekt ”Obrazovaniye”*) sekä federaation kohdennetut ohjelmat (*federalnyje tselevnye programmy*). Ohjelmat ovat perustuneet korkeakoulujen väliseen kilpailuun. Uusi federaation kohdennettu koulutusohjelma vuosille 2013–2020 kattaa koulutuksen kaikki tasot ja

sen yhtenä tavoitteena on nostaa koulutukseen käytettävää osuutta BKT:stä. Korkeakoulutuksen osalta ohjelma jatkaa jo aikaisemmin alkanutta retoriikkaa siitä, että venäläisten yliopistojen tulee saavuttaa maailman johtavien yliopistojen tasoa. Tämä on mahdollista siten, että eri yliopistojen tehtäviä jaetaan uusiksi. Alla tarkastellaan toimenpiteitä, joilla on luotu johtavien venäläisten yliopistojen verkosto. Tämän lisäksi keskitytään myös uusiin ohjelmiin, joita Venäjän opetus- ja tiedeministeriö on kehittänyt yhteistyössä muiden ministeriöiden ja virastojen kanssa vahvistaakseen Venäjän kansainvälistymistä ja maan roolia ulkomailla.

Johtavien yliopistojen verkosto

Venäjän korkeakoulusektori on eriytynyt, ja maahan on kilpailun kautta perustettu johtavien yliopistojen verkosto, johon kuuluu 29 kansallista tutkimusyliopistoa, yhdeksän federaationyliopistoa sekä Moskovan valtionyliopisto että Pietarin valtionyliopisto. Verkoston yliopistot eroavat monella tapaa muista korkeakouluista, mutta merkittävin ero on varmasti lisäbudjetin tuomat kehitysmahdollisuudet, joissa kansainvälisyys on myös merkittävässä roolissa.

Kansallisten tutkimusyliopistojen tulee käyttää saamiaan lisäresurssejaan etenkin infrastruktuurin kehittämiseen, mutta tukea tulee myös käyttää opiskelijoiden ja opettajien kansainväliseen liikkuvuuteen sekä henkilökunnan ammatilliseen kehittymiseen ja uudelleen koulutautumiseen. Kansallisten tutkimusyliopistojen tehtävänä on kehittää uusia opetusohjelmia, jotka voivat olla tieteidenvälisiä ja joiden etenkin maisteritasolla tulee kiinnittää enemmän huomiota tieteelliseen puoleen. Esimerkiksi kansallinen tiede- ja teknologiayliopisto Moskovassa on statuksen saatuaan alkanut kehittää englanninkielisiä opetusohjelmia. Tässä yliopistossa on koettu, että englanninkieliset opetusohjelmat tukevat eurooppalaisten standardien omaksumista ja siihen liittyvää uudistustyötä, mutta ne tarjoavat myös keinon tukea yliopiston kansainvälistymistä esimerkiksi vaihtojen, tutki-

musyhteistyön sekä korkeatasoisten kansainvälisten kumppanuuksien kautta. Parhaimmassa tapauksessa englanninkieliset ohjelmat tuovat yliopistolle kansainvälisen näkyvyyden lisäksi tuloja uusien opiskelijoiden kautta. Suurena haasteena on kuitenkin venäläisen opetushenkilökunnan englannin kielen kohentaminen.

Toinen esimerkki kansallisen tutkimusyliopiston tuomasta kansainvälisestä kiinnostavuudesta on Belgorodin valtioniopisto, jossa kansainvälisten sopimusten määrä nousi vuoden sisällä heti yli 20 prosentilla uuden statuksen saamisesta. Kaiken kaikkiaan Venäjän opetus- ja tiedeministeriön johtavat tahot kuvaavat kansallisiin tutkimusyliopistoihin laitettuja resursseja valtaviksi. On myös asiantuntijoita, jotka ovat kyseenalaistaneet rahallisten resurssien riittävyyden, jos tavoitteena on saavuttaa maailman huippuyliopistot. Selvää kuitenkin on, että pelkästään rahalliset resurssit eivät asiaa ratkaise.

Globaali koulutus

Venäjällä käydään aktiivista keskustelua opiskelijoiden akateemisen liikkuvuuden tärkeydestä. Vararehtori Devjatova (2012) kirjoittaa: ”opiskelijoiden akateeminen liikkuvuus on venäläisen koulutuksen uusi todellisuus”. Venäjällä katsotaan, että akateeminen liikkuvuus voi nostaa opetuksen laatua ja se on yksi korkeakoulujen arviointiin liittyvistä indikaattoreista. Venäläisten opiskelijoiden määrä ulkomailla onkin noussut merkittävästi. 1990-luvun puolivälissä heitä oli 13 000, 2000-luvun alussa 25 000 ja tämänhetkisten arvioiden mukaan heitä on 50 000. Potentiaalia vieläkin suurempiin määriin on.

Osittain tähän keskusteluun liittyen Venäjän opetus- ja tiedeministeriö, taloudellisen ja alueellisen kehityksen ministeriö, talousministeriö sekä strategisten aloitteiden virasto ovat kehittäneet venäläisille opiskelijoille suunnatun uuden ulkomailla tutkinnon suorittamiseen tarkoitettun ohjelman Globaali koulutus (*Globalnoje obrazovanije*). Ohjelman ideana on, että opiskelija tutkinnon suorittuaan palaa takaisin Venäjälle ja työskentelee valtion palveluksessa hyödyntäen

ulkomailla hankittuja tietoja. Tarkemmat tiedot ohjelmasta ja esimerkiksi valintakriteereistä eivät vielä tällä hetkellä ole julkisia, mutta jotain tietoja on jo saatavilla. Ohjelman rahoitus vuosille 2013–2015 on noin 4,5 miljardia ruplaa (noin 111,5 miljoonaa euroa) ja se koskee noin 3000 venäläistä opiskelijaa koko ohjelmakauden aikana. Suunnitelmien mukaan ohjelma kattaa opiskelijoiden lukukausimaksut sekä mahdollisesti myös ulkomailla oleskeluun liittyviä kuluja. Ohjelma koskee ainoastaan maisteri-, tohtori-, tai post doc -vaiheen opiskelua maailman johtavissa yliopistoissa. Ohjelmassa mukana ovat ne yliopistot, jotka ovat samanaikaisesti kolmensadan joukossa kolmella eri kansainvälisellä ranking-listalla (*Academic Ranking of World Universities (ARWU)*, *Times Higher Education World University Rankings (THE)*, *QS World University Rankings (QS)*). Tähän liittyen Venäjällä on myös tehty lakimuutos, jonka seurauksena näissä yliopistoissa suoritettu tutkinto hyväksytään automaattisesti Venäjällä. Tällä hetkellä tässä joukossa olevia yliopistoja on kaiken kaikkiaan 208 ja ne sijoittuvat 25 eri maahan. Suomesta Helsingin yliopisto on ainoa listalla oleva yliopisto.

Ohjelma on osa laajempaa presidentin ohjelmaa, jossa on muitakin toimenpiteitä. Ohjelman tavoitteena on vahvistaa venäläisen tieteen, korkeakoulutuksen, korkean teknologian, valtion- ja kunnallishallinnon sekä sosiaalisen sektorin kilpailukykyä ja laatua. Tarkoituksena on, että maailman johtavissa korkeakouluissa opiskelleet venäläiset tulevat työskentelemään juuri näillä edellä mainituilla sektoreilla ja tuovat osaamisensa niiden kehittämiseen.

Ohjelma tuntuu olevan suunniteltu etenkin Venäjän kansallisen kehityksen tarpeisiin, ja kansainvälisen yhteistyön vahvistaminen näyttäisi olevan toissijainen asia, vaikka korkeakoulut, joissa lahjakkaat venäläiset nuoret opiskelevat, hyötyvät jossain määrin myös ohjelmasta. Laajempi tarkoitus ohjelmalla on mahdollisesti estää lahjakkaiden opiskelijoiden pysyvä maastamuutto Venäjältä. Latovan ja Savinkovin (2012) mukaan akateemisen maastamuuton merkitystä

on jokseenkin liioiteltu, eikä esimerkiksi vuosien 1995–2002 maastamuutto merkinnyt lukumäärällisesti katastrofia. Tietenkään pelkästään maastamuuton tilastot eivät kerro kaikkea, vaan yksittäisen maailman johtavan tieteen tekijän muutto voi koitua Venäjän tieteelle suuremmaksi tappioksi kuin 1000 yksittäisen tutkijan muutto. Viime aikoina Venäjällä on keskusteltu myös opiskelijaliikkuvuudesta aiheutuvan aivovuodon merkityksestä – kaikki ulkomailla tutkintonsa suorittaneet opiskelijat eivät välttämättä koe houkuttelevana palata kotimaahansa. Globaali koulutus -ohjelma näyttäisikin olevan suunniteltu juuri estämään opiskelijoiden pysyvä maastamuutto sekä turvaamaan lahjakkaiden opiskelijoiden paluu Venäjälle työskentelemään maansa hyväksi.

Venäjän kansainvälistymisen ohjelmia

Jo vuodesta 2010 lähtien Venäjän opetus- ja tiedeministeriö on hallinnoinut ohjelmaa, jonka tarkoituksena on houkutella maailman johtavia tieteen tekijöitä työskentelemään venäläisissä korkeakouluissa. Ohjelman kolmas haku päättyi helmikuussa 2013 ja kilpailu näyttäisi ainakin hakemusten määrän perusteella olevan kovaa. Ohjelmalla on monta tarkoitusta, kuten esimerkiksi koulutuksen tason parantaminen, mutta ehkä yksi rivien välistä luettavista päämääristä on sama kuin Globaali koulutus -ohjelmassa: saada Venäjältä muuttaneita huippuluokan tutkijoita palaamaan takaisin Venäjälle. Ensimmäisessä ja toisessa haussa puolella valituista tutkijoista oli Venäjän kansalaisuus.

Yksi Venäjän kansainvälisen yhteistyön suunnista on ollut vahvasti entisen Neuvostoliiton alueen valtiot. Noin 40 prosenttia ulkomaisista opiskelijoista tulee ko. alueelta Venäjälle, ja 40 prosenttia Venäjän valtion apurahoiosta Venäjällä opiskeluun myönnetään entisen Neuvostoliiton alueen opiskelijoille. Osittain myös Neuvostoliiton entisiä valtioita, mutta muutakin maailmaa, palvelee *Ruski Mir* -säätio, joka tukee venäjän kielen opiskelua, sekä *Rossostrudnišestvo-*

keskukset, joiden yhtenä tarkoituksena on tukea venäläistä koulutusta ja tiedettä maailmalla. Venäjän pehmeän vallankäytön välineeksi koulutuksen alalla voidaan myös laskea kehitysyhteistyöhanke READ (*Russia Education Aid for Development Trust Fund*), jota Venäjä toteuttaa yhteistyössä Maailmanpankin kanssa. READ-hankkeen tarkoituksena on tukea koulutuksen kehittämistä ja sen laatua kahdeksassa maassa, joista kolme sijaitsee entisen Neuvostoliiton alueella. Takalan ja Piattoevan (2012) mukaan Venäjä on omaksunut uudelleen lahjoittajan roolin, etenkin suhteessa köyhimpiin entisen Neuvostoliiton maihin, joille keskusvalta neuvostoaikoina tarjosi sisällöllisiä ja rahallisia resursseja. Tämäkin on osoitus siitä, että Venäjä on noussut 1990-luvun jälkeisestä kuopasta ja haluaa, että sitä kuullaan maailmalla vahvemmin myös pehmeämpien arvojen, kuten koulutuksen, saralla.

Venäjän rooli kansainvälisessä koulutusyhteistyössä

Kun venäläistä korkeakoulutuksen kansainvälistymisen keskustelua seuraa, huomaa, että aiheet ovat hyvinkin lähellä esimerkiksi Suomessa käytävää keskustelua. Venäjällä puhutaan paljon molemminpuolisesta opiskelijaliikkuvuudesta, englanninkielisen opetuksen lisäämisestä, julkaisemisesta kansainvälisillä foorumeilla ja esimerkiksi korkeakoulujen sijoitusten kohentamisesta kansainvälisillä rankinglistoilla. On nähtävissä selvä muutos tämän sektorin kehityksessä sitten synkkien 1990-luvun vuosien. Venäjällä on havaittu, että korkeakoulutuksen kansainvälistäminen on myös voimavara maan kansallisen järjestelmän kehittämisessä. Venäjän opetus- ja tiedeministeriön johdolla on tehty monenlaisia uusia aloitteita, ja rahoitusta on kasvatettu. Tullevaisuudessa tullaan näkemään esimerkiksi yhä enemmän venäläisiä opiskelijoita maailmalla.

Voidaan kuitenkin helposti myös kyseenalaisistaa se, miten ministeriöiden strategiat toimivat ruohonjuuritasolla, ja mitkä ovat muutokset käytännössä. Aržanovan mukaan kaikilla, myös

johtavilla yliopistoilla, on vaikeuksia kehittää kansainvälisiä toimintojaan. Ongelmia on sekä yleisessä yhteistyössä ulkomaisten partnereiden kanssa mutta myös konkreettisissa asioissa kuten ulkomaisten opiskelijoiden ja huippuluokan tutkijoiden määrissä. Varmasti lähes jokainen, joka tekee kansainvälistä koulutusyhteistyötä Venäjän kanssa, havaitsee monia yhteistyön esteitä, mutta positiivista on, että paljon uudistuksiakin on tapahtunut.

Venäjällä on nähtävissä selvä korkeakoulujen eriytyminen: on yliopistoja, joilla on enemmän resursseja kansainväliseen yhteistyöhön kuin

toisilla. Moni venäläinen yliopisto on kuitenkin vielä hyvin riippuvainen kansainvälisten organisaatioiden sekä yksittäisten valtioiden rahoittamien ohjelmien resursseista. Esimerkiksi *Vysšeje obrazovanije v Rossii* -julkaisussa monet asiantuntijat mainitsevat ulkomaisten stipendiohjelmien ja projektirahoituksen laajamittaisen käytön kansainvälisen yhteistyön edellytykseksi.

On kuitenkin selvää, että kansainvälistä yhteistyötä Venäjän kanssa tehdään entistä tasavertaisimpina partnereina. Venäjä osallistuu aktiivisesti agendan määrittämiseen ja rahoittamiseen ainakin omien prioriteettiensa osalta.

Lähteet

- Agentstvo Strategičeskikh initsiativ (2013), Programma ”Globalnoje obrazovanije”. <http://asi.ru/molprof/globaleduintegration/>.
- Devjatova, I. E. (2012), Akademitišeskaja mobilnost studentov: uroven vuza. – *Vysšeje obrazovanije v Rossii* 6/2012, 112–116.
- Imperativy internatsionalizatsii -konferenssin materiaaleja (2012). <http://intpr.ntf.ru/p106aa1.html>.
- Korteniemi, Eeva (2011), *Nordic Cooperation with Russia in Education and Research*. Kööpenhamina: Nordic Council of Ministers.
- Kuritsyn, V.M. (2012), Meždunarodnoje sotrudništvo i akademišeskaja mobilnost prepodavatelei i studentov. – *Vysšeje obrazovanije v Rossii* 10/2012, 87–92.
- Latova, Natalia V. & Savinkov, Vladimir I. (2012), The Influence of Academic Migration on the Intellectual Potential of Russia. – *European Journal of Education* 47:1, 65–76.
- Soveštšanije-seminar rektorov i prorektorov rossijskih vuzov po meždunarodnoj dejatelnosti –konferenssin materiaaleja (2012). <http://conf.rudn.ru/vice-rector-2012/mater.html>.
- Takala, Tuomas & Piattoeva, Nelli (2012), Changing conceptions of development assistance to education in the international discourse on post-Soviet countries. – *International Journal of Educational Development* 32, 3–10.
- Telegina, Galina & Schwengel, Herman (2012), The Bologna Process: perspectives and implications for the Russian university. – *European Journal of Education* 47:1, 37–49.
- West, Richard & Frumina, Elena (2012), European Standards in Russian Higher Education and the Role of English: a case study of the National University of Science and Technology, Moscow (MISIS). – *European Journal of Education* 47:1, 50–63.
- Zubkova, Irina (2012), Aržanova: pri vybore vuza važno ponimat – kakoi silneje i v tšem, 26.10.2012. http://ria.ru/ratings_analytics/20121026/775213485.html.
- Žurakovski, V.M. & Aržanova I.A. (2011), Razvitije sistemy NIU: nekotorye itogi. – *Vysšeje obrazovanije v Rossii* 12/2011, 47–54.